

Satakunnan hyvinvointialue

ALUEELLINEN KULTTUURIHYVINVOINTISUUNNITELMA 2024-2025

Satakunnan alueellisen hyvinvointisuunnitelman erillissuunnitelma

HYTE-koordinaattori Outi Lähteenlahti

HYTE-yksikkö

Strategian ja järjestämisen vastuualue

3/2024

Sisällys

Johdanto: mitä on kulttuurihyvinvointi?	2
Kulttuurihyvinvoinnin tila Satakunnan hyvinvointialueella.....	3
Alueellisen kulttuurihyvinvointisuunnitelman painopisteet, tavoitteet ja toimenpiteet vuosille 2024-2025.....	4
1. Tavoite: Terveelliset elintavat lisääntyvät	5
1.1. Asukkaille tarjotaan mahdollisuus hyödyntää kulttuurihyvinvoinnin menetelmiä ja tarjontaa osana terveellisiä elintapoja	6
2. Tavoite: Mielen hyvinvointi ja osallisuus vahvistuvat.....	6
2.1. Asukkaiden mielen hyvinvointi ja osallisuus vahvistuvat ammattilaisten yhteistyön ja osaamisen kautta	9
2.2. Asukkaiden mielen hyvinvointi ja osallisuus vahvistuvat kulttuurihyvinvoinnin toimintamallien kautta.....	9
2.3. Asukkaiden mielen hyvinvointi ja osallisuus vahvistuvat ryhmätoiminnan kautta	11
2.4. Ikääntyneiden mielen hyvinvointi ja osallisuus lisääntyvät kulttuurisen vanhustyön kehittämisen kautta.....	11
3. Tavoite: Turvallinen ja mielekäs arki	12
3.1. Asukkailla on turvallinen ja mielekäs arki	12
Lähteet ja lukemisto.....	14
Liitteet	15
Liite 1. Tutkimusnäyttö taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutuksista kasvaa jatkuvasti.	15
Liite 2. Kulttuurihyvinvointiin liittyvät lait ja asetukset. Lähde: Pirkanmaan kulttuurihyvinvointisuunnitelma, 2023.	16
Liite 3. Kulttuurihyvinvointiin liittyviä käsitteitä.....	16

Johdanto: mitä on kulttuurihyvinvointi?

Kulttuurihyvinvointi on sitä, että kulttuuri- ja taidekokemukset vähentävät yksinäisyyttä ja syrjäytymistä ja lisäävät voimavaroja elämässä. Kulttuuri ja sen hyvinvointia tukevat vaikutukset läpäisevät koko ihmisen elämänkaaren. Kulttuurihyvinvointi osana ennaltaehkäisevää toimintaa ja esimerkiksi elintapaohjausta voi vähentää raskaampien sote-palvelujen tarvetta ja tuoda kustannussäästöjä.

Kulttuurihyvinvointi on moniammatillista toimintaa, jota edistetään poikkihallinnollisesti ja laajassa yhteistyössä hyvinvointialueen, kuntien, järjestöjen ja muiden toimijoiden kanssa. Sosioekonomisesti heikommassa asemassa olevat osallistuvat vähemmän kulttuuritoimintaan, vaikka terveyshyödyt olisivat heille erityisen kannattavia. Pitkällä aikavälillä kulttuurikokemuksen kautta syntyvä sosiaalinen osallisuus voi vaikuttaa jopa työkyvyn tai eliniän odotteeseen.

Kulttuurihyvinvointi kuuluu kaikille

- Kulttuurihyvinvointi tarkoittaa ihmisen yksilöllistä tai yhteisöllisesti jaettua kokemusta siitä, että kulttuuri, taiteet ja luova tekeminen lisäävät hyvinvointia tai ovat yhteydessä siihen
- Kulttuuri ja taide ovat osa hyvää elämää. Jokaisella on kulttuurisia tarpeita ja oikeuksia. Näiden tarpeiden täytyminen on kulttuurihyvinvointia.

Lähde: Lija-Viherlampi, L. & Rosenlöf, A-M. (2019): Moninäkökulmainen kulttuurihyvinvointi. Tanskanen, I. (Ed): Taide töissä: Näkökulmia taiteen opetukseen sekä taitelijan rooliin yhteisössä. Turun ammattikorkeakoulu.

KULTTUURIHYVINVOINNIN ULOTTUVUUKSIA

Kuva artikkelista Lija-Viherlampi & Rosenlöf: [Moninäkökulmainen kulttuurihyvinvointi – Teseus](#) (2019)

Satakunnan kulttuurihyvinvoinnin visio: Kulttuuri kuuluu kaikille

Kulttuurin ja taiteen mahdollisuudet lisätä hyvinvointia tunnustetaan ja tunnustetaan osana sote-palvelua.

Jokaisella satakuntalaisella on mahdollisuus osallistua kulttuuriin ja taiteeseen joko kokijana tai itse tekijänä riippumatta iästä, taloudellisesta asemasta tai erityisistä haasteista.

Kuva: Paula Kaukiainen, Satasairaalan veistokset.

Kulttuurihyvinvoinnin tila Satakunnan hyvinvointialueella

TEAvisari kuvaa terveydenedistämisasiivisuutta eli kunnan toimintaa asukkaidensa terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi. Kulttuurin TEAvisari kertoo terveyttä edistävän kulttuuritoiminnan tilasta. Kulttuuripalveluiden käyttäminen lisää tutkitusti terveyttä ja hyvinvointia. Satakunnan hyvinvointialueella kuntien terveyttä edistävä kulttuuritoiminta ja siitä raportointi on parantunut: pistemäärä oli 69 vuonna 2023, kun vuonna 2019 se oli vain 48. Vuoden 2023 kulttuuritoiminnan edistämisasiivisyys Satakunnassa oli koko maan tasolla (Satakunta 69 / koko maa 71). Kokonaisuudessaan Satakunnan alueella on kuitenkin edelleen parannettavaa hyvinvointia ja terveyttä edistävissä kulttuuritoiminnassa. Kuntien välillä on suuria eroja. (Kulttuurin edistäminen kunnissa (ind. 4224), TEAvisari)

 Pisteet	Koko maa	Satakunnan hyvinvointialue
Kulttuuri	71	69
Sitoutuminen 	66	63
Johtaminen 	72	66
Seuranta ja tarveanalyysi 	65	83
Voimavarat 	65	53
Osallisuus 	78	70
Muut ydintoiminat 	82	79

Taulukko: Satakunnan hyvinvointialueen kuntien kulttuurin TEAvisari 2023

Kuntien arvion mukaan kulttuurihyvinvoinnin yhteistyö hyvinvointialueen kanssa toteutuu heikosti niin koko maassa (49) kuin Satakunnassakin (48). Kehitettävää on sekä rakenteissa että yhteistyöstä sopimisessa kuntien kulttuuritoiminnan ja sosiaali- ja terveydenhuollon yksiköiden välillä.

Vain muutamalla kunnalla Satakunnassa on käytössään jokin pysyvä käytäntö, jolla kunta järjestää tai tukee taloudellisesti kulttuurin osallistumisen kynnystä madaltavaa vertaistoimintaa (esim. kulttuuriluotsi tai –kaveritoimintaa). Kulttuuriluotsi- tai kulttuurikaveritoiminnan järjestäminen vaikuttaa kuntien HYTE-kertoimeen. Lapsille ja nuorille on hyvin kulttuuritarjontaa ja –vinkkejä (esim. harrastuspassi), mutta pysyviä käytäntöjä sille, että lapset ja nuoret voisivat osallistua taiteen perusopetukseen maksutta tai alennettuun hintaan on vähemmän tarjolla kuin koko maassa. Kulttuurikasvatusta edistävät toimenpiteet ovat hyvällä tasolla (Satakunta 85 / koko maa 93). (Kunta madaltaa kulttuurin osallistumisen kynnystä (ind. 3984), TEAviisari)

Osallisuus-teema kuvaa asukkaiden mahdollisuutta osallistua toiminnan kehittämiseen ja arviointiin. Satakunta sai osallisuudesta pisteet 70 kun koko maan pistemäärä oli 78. Osallisuus-teeman osa-alueella kirjastojen tilojen tarjoaminen maksuttomasti yhdistysten, järjestöjen ja kuntalaisten käyttöön oli muuta maata paremmalla tasolla (Satakunta 92 / koko maa 82). Myös asukas-/asiakaskyselyt (esim. nettikyselynä tai paperilomakkeilla) toteutuvat hyvin (Satakunta 90 / koko maa 88).

Kulttuuritoiminta ryhmille toteutui kokonaisuudessaan muun maan tasoisesti (Satakunta 87 / koko maa 89). Ryhmistä työttömät, laitoksissa asuvat ja maahanmuuttajataustaiset huomioitiin hyvin kulttuuripalvelujen järjestämisessä, mutta paljon sosiaali- ja terveystalveta tarvitsevat kotona asuvat ikäihmiset (Satakunta 70 / koko maa 78) ja opiskelun tai työelämän ulkopuolella olevat nuoret (Satakunta 62 / koko maa 76) jäivät vähemmälle huomiolle. Kulttuuripalvelujen säännöllinen käyttö lisää osallisuuden kokemuksia sekä fyysistä ja psyykkistä hyvinvointia. Osattomuuden kokemuksella on suora yhteys yksinäisyyteen, syrjäytymiseen ja niistä aiheutuviin mielenterveyden ja turvallisuuden haasteisiin. (Terve Suomi -tutkimus)

Alueellisen kulttuurihyvinvointisuunnitelman painopisteet, tavoitteet ja toimenpiteet vuosille 2024-2025

Alueellisen kulttuurihyvinvointisuunnitelman 2024-2025 tavoitteena on vastata satakuntalaisten hyvinvoinnin ja terveyden haasteisiin kulttuurihyvinvoinnin keinoin. Laajan alueellisen hyvinvointisuunnitelman painopisteet ja tavoitteet on valittu hyvinvointikertomuksen indikaattoritiedon ja HYTE-kuntaneuvotteluiden 2023 pohjalta. Kulttuurihyvinvointisuunnitelma pohjautuu samoihin painopisteisiin ja tavoitteisiin.

Tavoitteena on, että asukkailla

- terveelliset elintavat lisääntyvät
- mielen hyvinvointi ja osallisuus vahvistuvat
- on turvallinen ja mielekäs arki

Jokainen tavoite sisältää tarkempia alatavoitteita sekä tarkkaan määritellyt toimenpiteet, seurannan, vastuutahon ja yhteistyötahot. Alueelliseen kulttuurihyvinvointisuunnitelmaan valitut tavoitteet ja toimenpiteet ohjaavat kulttuurihyvinvoinnin kehittämistyötä Satakunnassa 2024-2025.

Vaikuttava hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyö vaatii eri toimijoiden välistä tiivistä yhteistyötä. Kulttuurihyvinvointisuunnitelman toimenpiteet on valittu niin, että ne nousevat asukkaiden tarpeista ja kohdistuvat asukkaiden hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen.

1. Tavoite: Terveelliset elintavat lisääntyvät

Asukkaille mahdollisuus hyödyntää kulttuurihyvinvoinnin menetelmiä ja tarjontaa osana terveellisiä elintapoja			
Toimenpide	Seuranta/mittarit	Vastuutaho(t)	Yhteistyökumppanit
Vahvistetaan kulttuurihyvinvoinnin osaamista elintapaohjauksessa	Tehdyt toimenpiteet, tilastot ja palautteet Elintapaohjauksen tarkistuslista	HYTE-yksikkö	Kestävän kasvun Satakunta 2 –hanke, HA:n toimialueet, kunnat, järjestöt
Varmistetaan, että kulttuurihyvinvointi on mukana HYTE-palvelukonseptissa ja digitaalisessa palvelutarjottimessa	Tehdyt toimenpiteet, tilastot ja palautteet Digitaalinen palvelutarjotin on Satakunnan hyvinvointialueella käytössä joulukuussa 2024 Kyllä/ei Kulttuurihyvinvoinnin PTV-osumien määrä	Kestävän kasvun Satakunta 2 –hanke, HYTE-yksikkö	HA:n toimialueet, kunnat, järjestöt
Kartoitetaan ja kehitetään innovatiivisia tapoja yhdistää liikuntaa, ravitsemusta, päihitteettömyyttä ja	Tehdyt toimenpiteet, tilastot ja palautteet	HYTE-yksikkö, Kestävän kasvun Satakunta 2 –hanke	HA:n toimialueet, kunnat, järjestöt, kulttuuri- ja taidealan toimijat

lääkkeettömän unettomuuden hoitoa kulttuuriin ja taiteeseen			
---	--	--	--

Asukkaiden terveelliset elintavat lisääntyvät

1.1. Asukkaille tarjotaan mahdollisuus hyödyntää kulttuurihyvinvoinnin menetelmiä ja tarjontaa osana terveellisiä elintapoja

Vahvistetaan kulttuurihyvinvoinnin osaamista elintapaohjauksessa niin, että kulttuurihyvinvointi nähdään osaksi elintapaohjauksen toimintamallia. Luodaan lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia ja elintapoja tukeva kulttuuripalvelutarjonnan kuvaus asukkaiden ja ammattilaisten työn tueksi. Tuetaan ammattilaisia hyödyntämään elintapaohjauksen tarkistuslistaa, jossa kulttuurihyvinvointi on mukana.

Varmistetaan, että kulttuurihyvinvointi on mukana HYTE-palvelukonseptissa ja digitaalisessa palvelutarjottimessa. Otetaan käyttöön hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen palvelut yhteen kokoava palvelutarjotin ammattilaisten työn tueksi ja asukkaiden käyttöön. Kannustetaan toimijoita, kuten kuntia ja järjestöjä, viemään kulttuuripalvelut palvelutarjottimelle. Lisätään hyvinvointia ja terveyttä edistävien kulttuurihyvinvoinnin palveluiden saavutettavuutta.

Kartoitetaan ja kehitetään innovatiivisia tapoja yhdistää liikuntaa, ravitsemusta, päihteettömyyttä ja lääkkeettömän unettomuuden hoitoa kulttuuriin ja taiteeseen. Esimerkkejä näistä tavoista ovat tanssikummit, tanssi-liiketerapia, sosiaalinen sirkus, museoiden veistosvaellukset, kirjastojen yhteistyö liikuntatoimen kanssa ja liikuntavälineiden lainaaminen.

2. Tavoite: Mielen hyvinvointi ja osallisuus vahvistuvat

Asukkaiden mielen hyvinvointi ja osallisuus vahvistuvat ammattilaisten yhteistyön ja osaamisen kautta			
Toimenpide	Seuranta/mittarit	Vastuutaho(t)	Yhteistyökumppanit
Ammattilaisten tietoisuuden ja osaamisen vahvistaminen ja kulttuurihyvinvoinnissa tuottaa hyvinvointia asukkaille Vahvistetaan päättäjien kulttuurihyvinvoinnin tietoisuutta.	Koulutusten ja tilaisuuksien määrä ja palautekyselyt	Kestävän kasvun Satakunta 2-hanke, HYTE-yksikkö	HA:n toimialueet, kunnat, järjestöt
Kehitetään kulttuurihyvinvoinnin	Tehdyt toimenpiteet, tilastot ja palautteet	HYTE-yksikkö, Kestävän kasvun	HA:n toimialueet, kunnat, järjestöt

palveluohjausta ja puheeksioton mallia.		Satakunta 2-hanke	
Lisätään asukkaiden hyvinvointia verkostojen ja poikkihallinnollisen yhteistyön kautta. Vahvistetaan kulttuurihyvinvoinnin yhteistyörakenteita, sovitaan yhteistyöstä sote- ja kunnallisten kulttuuripalvelujen sekä järjestöjen kesken.	<p>Onko verkostojen toiminta kuvattu kyllä/ei</p> <p>Tehdyt toimenpiteet, tilastot ja palautteet</p> <p>Kuntien terveyttä edistävän kulttuuritoiminnan tila Satakunnassa (0-100) (Kulttuurin TEAviisari)</p> <p>Onko kunnassa vakiintuneita alueellisia rakenteita, joissa käsitellään hyvinvointia ja terveyttä edistävää kulttuuritoimintaa? Hyvinvointialueen ja kunnan välisenä yhteistyönä (Kulttuurin TEAviisari)</p> <p>Kyllä/ei</p> <p>Onko kunnan ja hyvinvointialueen välillä sovittu kulttuuritoiminnan järjestämisestä sosiaali- ja terveydenhuollon yksiköissä? (Kulttuurin TEAviisari)</p> <p>Kyllä/ei</p>	HYTE-yksikkö, Kestävän kasvun Satakunta	HA:n toimialueet, kulttuurihyvinvoinnin palveluohjausta tekevät ammattilaiset HA:lla, kunnat, järjestöt, Satakunnan Taikusydän -verkosto, Kulttuuriresepti -verkosto
Asukkaiden mielen hyvinvointi ja osallisuus vahvistuvat kulttuurihyvinvoinnin toimintamallien kautta			
Toimenpide	Seuranta/mittarit	Vastuutaho(t)	Yhteistyökumppanit
Kulttuuriresepti-toimintamallia kehitetään ja otetaan käyttöön koko Satakunnan alueella.	Toimintamalli käytössä Kyllä/ei	HYTE-yksikkö, Kestävän kasvun Satakunta 2 -hanke	Toimialueet, kunnat, järjestöt, kulttuuriresepti-verkosto

	Tilastot ja asiakaspalautekysely Onko kunnalla käytössä jokin pysyvä käytäntö, jolla vaikeassa elämäntilanteessa olevat kuntalaiset pääsevät maksutta tai alhaisella pääsymaksulla kulttuuritapahtumiin (esim. Kaikukortti, Kimmoke-ranneke)? (Kulttuurin TEAviisari Satakunnan alueella) Kyllä/ei		
Laajennetaan ja sovelletaan Satapsykiatrialla kehitettyä kulttuurifoorumin toimintamallia	Tehdyt toimenpiteet, tilastot ja palaukset Toimintamalli laajennettu Kyllä/ei	Kestävän kasvun Satakunta – hanke, HYTE-yksikkö	HA:n toimialueet, sote-ammattilaiset, kokemusasiantuntijat, kulttuuri- ja taidealan toimijat
Asukkaiden mielen hyvinvointi ja osallisuus lisääntyä ryhmätoiminnan kautta			
Toimenpide	Seuranta/mittarit	Vastuutaho(t)	Yhteistyökumppanit
Taidelähtöisen ryhmätoiminnan järjestäminen haavoittuvassa tilanteessa oleville kohderyhmille	Tehdyt toimenpiteet, tilastot ja palaukset, haastattelut, henkilöstön tekemät kirjaukset, tanssikummien ja muiden toimintaa järjestävien kirjaukset Positiivinen mielenterveys (SWEMWBS) -mittarin pistemäärä asteikolla 7-35p (keskiarvo)	Kestävän kasvun Satakunta – hanke, HYTE-yksikkö	HA:n toimialueet, kunnat, järjestöt, kulttuuri- ja taidealan toimijat, Läntinen tanssin aluekeskus
Ikääntyneiden mielen hyvinvointi ja osallisuus lisääntyvät kulttuurisen vanhustyön kehittämisen kautta			

Toimenpide	Seuranta/mittarit	Vastuutaho(t)	Yhteistyökumppanit
Kehitetään kulttuurista vanhustyötä ja kartoitetaan kulttuurikirjaamista ikääntyneiden palveluissa	Tehdyt toimenpiteet Itsensä yksinäiseksi tuntevien osuus (%), 65 vuotta täyttäneet	HYTE-yksikkö	Kestävän kasvun Satakunta 2-hanke, HA:n toimialueet, ikääntyneiden palvelut,
Kehitetään ikääntyneiden kulttuurihyvinvointia kotona, palveluasumisessa ja hoitolaitoksissa	Tehdyt toimenpiteet, tilastot, palautteet Erittäin heikko osallisuuden kokemus (%) vähenee, 65 vuotta täyttäneet	Kestävän kasvun Satakunta – hanke, HYTE-yksikkö	HA:n ikääntyneiden palvelut, kunnat, järjestöt, kulttuuri- ja taidealan toimijat

2. Tavoite: Asukkaiden mielen hyvinvointi ja osallisuus vahvistuvat

2.1. Asukkaiden mielen hyvinvointi ja osallisuus vahvistuvat ammattilaisten yhteistyön ja osaamisen kautta

Tavoitteena on, että suunnitelmallinen ja pitkäkestoinen kulttuurihyvinvoinnin kehittäminen tuottaa jatkuvasti kasvavaa osaamista ja tietoa. Kulttuurihyvinvoinnin merkitys vahvistuu ja asukkaille osataan tarjota kulttuuripalveluja laajasti siten, että heidän hyvinvointinsa lisääntyy.

Lisätään tietoisuutta kulttuurihyvinvoinnin mahdollisuuksista, vaikuttavista menetelmistä ja tutkimustuloksista. Järjestetään kulttuurihyvinvoinnin infotilaisuuksia. Koulutetaan ammattilaisia kulttuurihyvinvoinnin teoriasta ja taidelähtöisistä menetelmistä.

Kehitetään kulttuurihyvinvoinnin palveluohjausta ja puheeksioton mallia. Palveluohjauksessa hyödynnetään digitaalista palvelutarjotinta. Terveyttä ja hyvinvointia edistävää kulttuuritoiminnasta ja palveluista viestitään aktiivisesti asukkaille ja ammattilaisille monikanavaisesti.

Lisätään asukkaiden hyvinvointia verkostojen ja poikkihallinnollisen yhteistyön kautta. Kehitetään Satakunnan Taikusydän- ja Kulttuuriresepti-verkostojen toimintaa. Verkostoissa edistetään kulttuurihyvinvointia hyvinvointialueen, kuntien, järjestöjen ja muiden kulttuuri- ja taidealan toimijoiden yhteistyönä.

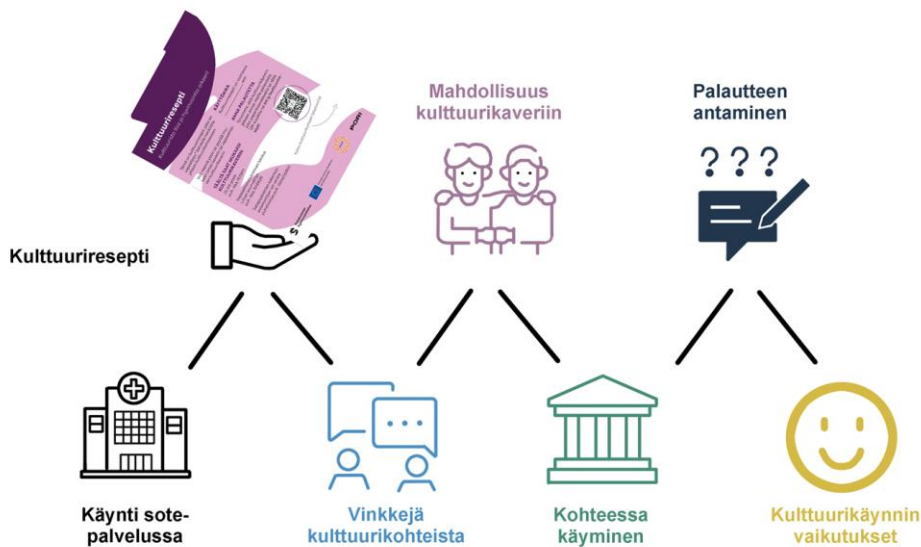
2.2. Asukkaiden mielen hyvinvointi ja osallisuus vahvistuvat kulttuurihyvinvoinnin toimintamallien kautta

Kulttuuri- ja taidetoiminta muun muassa ehkäisee ja vähentää negatiivisia tunteita, tukee mielenterveyden haasteiden kanssa pärjäämistä, auttaa vähentämään ja ennaltaehkäisemään yksinäisyyttä ja syrjäytymistä sekä lisäämään osallisuutta. Osana ennaltaehkäisevää toimintaa

kulttuurihyvinvointi voi vähentää raskaampien sote-palvelujen tarvetta ja tuoda kustannussäästöjä.

Jokaisella satakuntalaisella tulisi olla mahdollisuus osallistua kulttuuriin ja taiteeseen joko kokijana tai itse tekijänä riippumatta iästä, taloudellisista asemasta tai erityisistä haasteista.

Satakunnassa on kehitetty vuodesta 2022 Kulttuuriresepti-toimintamallia ja tavoitteena on ottaa kulttuuriresepti käyttöön koko Satakunnan alueella. Kulttuurireseptin kautta voidaan lisätä asukkaiden voimavaroja ja hyvinvointia kulttuurin ja taiteen avulla. Haavoittuvassa elämäntilanteessa olevalle tarjotaan mahdollisuus kokea kulttuurielämys, johon saa halutessaan kulttuurikaverin kanssakokijaksi. Kulttuuriresepti lisää kulttuurin saavutettavuutta ja mataloittaa osallistumisen kynnyksiä. Kulttuurireseptiä kehitetään suunnitelmallisesti ja digitaaliset mahdollisuudet sekä kirjaaminen huomioon ottaen. Lisäksi kehitetään kulttuurireseptiin liittyvää ryhmätoimintaa ja kulttuurikaveritoimintaa.

Kuva: Satakunnan hyvinvointialueella kehitetyn kulttuuriresepti-toimintamallin palvelupolku.

Satapsykiatrialla on toiminut kulttuurifoorumin toimintamalli vuodesta 2019. Tarjotaan Satapsykiatrialla kehitetyn kulttuurifoorumin toimintamallin laajentamista ja soveltamista uusille toimialueille ja yksiköihin. Toimintamallissa henkilöstö, kokemusasiantuntijat ja kulttuuritoimijat suunnittelevat ja toteuttavat yhdessä asiakkaita ja henkilöstöäkin voimauttavaa kulttuurihyvinvointitoimintaa. Olennaista on, että kulttuurihyvinvointitoimintaa suunnitellaan yhdessä ja otetaan huomioon kaikkien kolmen osapuolen näkemykset eli sote-alan organisaatio, asiakas ja palvelutuottaja/kulttuurialan yhteistyökumppani.

2.3. Asukkaiden mielen hyvinvointi ja osallisuus vahvistuvat ryhmätoiminnan kautta

Kulttuurihyvinvointia tuottava ryhmätoiminta voi lisätä mm. tunnetta elämän merkityksellisyydestä, elämästä nauttimista, itseyttä ja itsemyyötätuntoa. Taiteen kautta löytyy keinoja käsitellä omia tunteita, kokea yhteisyyttä muiden ihmisten kanssa ja saada vertaistukea. Ryhmätoimintaan osallistuminen voi lisätä koettua hyvinvointia, osallisuutta ja arjen voimavaroja.

Järjestetään taidelähtöistä ryhmätoimintaa haavoittuvassa tilanteessa oleville kohderyhmille. Esimerkkejä ryhmätoiminnasta ovat:

- tanssi-liiketerapian ryhmä nuorille
- tanssikummi-palvelukokonaisuus Satapsykiatrian osastoilla 2024, mm. nuoret kohderyhmänä
- kulttuuriresepti-toimintamalliin liittyvä ryhmätoiminta

2.4. Ikääntyneiden mielen hyvinvointi ja osallisuus lisääntyvät kulttuurisen vanhustyön kehittämisen kautta

Kulttuuritapahtumiin osallistuminen saa ikääntyneet ihmiset liikkeelle ja antavat sisältöä elämään. Kulttuurin ja taiteen avulla voidaan ehkäistä esimerkiksi muistisairauksien kehittymistä tai hidastaa sairauden etenemistä. Viedään toimintaa ja kokemuksia aktiivisesti myös heille, jotka eivät pääse perinteisten palveluiden äärelle.

”Kulttuurinen vanhustyö on taiteen, taidetoiminnan, luovuuden ja kulttuurin tuomista eri tavoin osaksi vanhustyötä ja sen kehittämistä. Kulttuurisella vanhustyöllä tarkoitetaan kulttuuria ja luovuutta arvostavaa näkökulmaa, arvoja ja asennetta, jotka vaikuttavat suunnittelun, johtamisen, erilaisten käytänteiden sekä konkreettisen arjen toiminnan taustalla. (...) Kulttuurisessa vanhustyössä ikäihmisen kulttuuriset oikeudet tunnustetaan osaksi laadukasta ja omannäköistä elämää.”

(Huhtinen-Hilden, L. & Puustelli-Pitkänen, A. & Strandman, P. & Ala-Nikkola, E. (2017): Kohti luovaa arkea. Kulttuurinen vanhustyö asiakaslähtöisyyden edistäjänä. Tutkimusraportti. Metropolia Ammattikorkeakoulun julkaisusarja.)

Kehitetään kulttuurista vanhustyötä ja kulttuurikirjaamista ikääntyneiden palveluissa. Kartoitetaan kulttuurikirjaamisen mahdollisuuksia osana ikääntyneiden palveluntarvetta, toimintakykyä, terveydentilaa ja voimavaroja selvittävällä RAI (Resident Assessment Instrument) -arviointivälineellä.

Kehitetään ikääntyneiden kulttuurihyvinvointia kotona, palveluasumisessa ja hoitolaitoksissa:

- lisätään saavutettavuutta
- kartoitetaan kulttuurihyvinvoinnin mahdollisuuksia osana jalkautuvaa ja etsivää vanhustyötä
- tanssikummitoiminta syksyllä 2024

3. Tavoite: Turvallinen ja mielekäs arki

Asukkaiden arjen turvallisuus ja mielekkyys vahvistuvat kulttuurihyvinvoinnin avulla			
Toimenpide	Seuranta/mittarit	Vastuutaho(t)	Yhteistyökumppanit
Kehitetään kulttuurikaveritoimintamallia	Tehdyt toimenpiteet, tilastot ja palautteet Onko kunnalla käytössä jokin pysyvä käytäntö, jolla kunta järjestää tai tukee taloudellisesti kulttuurin osallistumisen kynnystä madaltavaa vertaistoimintaa (esim. kulttuuriluotsi tai -kaveritoimintaa) (Kulttuurin TEAviisari) Kyllä/ei Erittäin heikko osallisuuden kokemus (%), 20 - 64-vuotiaat	HYTE-yksikkö, Kestävän kasvun Satakunta 2 -hanke	Kulttuurihyvinvoinnin palveluohjausta HA:lla tekevät ammattilaiset, kaikki vapaaehtoistoimintaa järjestävät: HA:n toimialueet, kunnat, järjestöt, srk
Vahvistetaan kulttuurihyvinvoinnin palveluohjausta, tarjotaan ammattilaisille työkaluja ja tietoa asiakkaiden ohjaamiseksi kuntien ja järjestöjen kulttuuripalveluihin, kuten harrastusten ja maksuttomien kulttuuritapahtumien pariin.	Tehdyt toimenpiteet, tilastot ja palautteet Elämänlaatunsa (EuroHIS-8) hyväksi tuntevien osuus	HYTE-yksikkö	Kestävän kasvun Satakunta 2 –hanke, HA:n toimialueet, kulttuurihyvinvoinnin palveluohjausta HA:lla tekevät ammattilaiset, kunnat, järjestöt

3.1. Asukkailla on turvallinen ja mielekäs arki

Kulttuuripalvelujen säännöllinen käyttö lisää osallisuuden kokemuksia sekä fyysistä ja psyykkistä hyvinvointia. Osattomuuden kokemuksella on suora yhteys yksinäisyyteen, syrjäytymiseen ja niistä aiheutuviin mielenterveyden ja turvallisuuden haasteisiin. Kulttuurin ja taiteen kokeminen, kulttuuriharrastukset, itse tekeminen ja ryhmätoiminta lisäävät arjen mielekkyyttä.

Kulttuuritapahtumissa ilmapiiri on usein toiveikas ja positiivinen, vaikka maailmantilanne olisi haastava ja ahdistava.

Esimerkiksi kirjastot tarjoavat kaikille ikäryhmille turvallista tilaa, jossa viettää aikaa ja jossa läsnä on turvallisia aikuisia. Museot ovat turvallisia paikkoja kokoontua, ajatella ja jakaa omia ajatuksia. Monet ilmaispäivät kokoavat suuria joukkoja erilaisia ihmisiä yhteen.

Kulttuurikaveritoiminta linkitetään kulttuurireseptiin, niin että kulttuurireseptin saajilla on mahdollisuus saada vertaiskokijaksi kulttuurikaveri. Kulttuurikaveritoimintamallia kehitetään osana eri toimijoiden jo järjestämää vapaaehtoisten kaveritoimintaa. Kehitetään kulttuurikaverien koulutusta osana vapaaehtoisten koulutusta. Kulttuurikaveri voi olla vertaiskokija, joka antaa vertaistukea vapaaehtoisena tai kokemusasiantuntijana. Kulttuurikaveri tuo turvallisuuden tunnetta, madaltaa kynnystä lähteä kulttuurikohteeseen ja vierailta kohteessa toistekin.

Tavoitteena on lisätä myös kulttuurikokemusasiantuntijoiden käyttöä.

Vahvistetaan kulttuurihyvinvoinnin palveluohjausta, tarjotaan ammattilaisille työkaluja ja tietoa asiakkaiden ohjaamiseksi kuntien ja järjestöjen kulttuuripalveluihin, kuten harrastusten ja maksuttomien kulttuuritapahtumien pariin. Ammattilaiset voivat hyödyntää digitaalista palvelutarjotinta etsiessään asiakkaalle sopivaa kulttuurihyvinvointitoimintaa. Asukkaat voivat käyttää palvelutarjotinta myös itsenäisesti ja löytää sieltä itseään kiinnostavaa kulttuuritarjontaa.

Kuva: Paula Kaukiainen, SataSairaan veistokset

Suunnitelman tekemiseen osallistuneet ja yhteistyötahot

- Vastuu HYTE-yksikössä
- Kestävän kasvun Satakunta 2 –hanke
- Kunnat, järjestöt
- Satakunnan Taikusydän –verkosto, kulttuurihyvinvoinnin verkosto
- Kulttuuriresepti-työryhmä, mukana työryhmässä mm. Ikäkeskus, Satapsykiatria, OLKA-piste, järjestöt, kuntien kulttuuripalvelut
- Kuntien kulttuuriverkosto, (Satakuntaliiton koordinoima verkosto)
- Satapsykiatrian kulttuurifoorumi, foorumissa on ammattilaisia eri ammattiryhmistä ja kokemusasiantuntijoita
- HYTE-toimikunta
- Muut verkostot, kuten HYTE-yhteyshenkilöverkosto, elintapaohjauksen verkosto

Lähteet ja lukemisto

Satakunnan hyvinvointialueella kehitettyjen kulttuurihyvinvoinnin toimintamallien kuvaus:

[Kulttuuriresepti | Innokylä \(innokyla.fi\)](#)

[Satapsykiatrian kulttuurifoorumi | Innokylä \(innokyla.fi\)](#)

Houni, Pia & al.: [Taidetta! Kulttuurihyvinvoinnin käsikirja \(taike.fi\)](#) (Taiteen edistämiskeskus, 2020)

[Hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistäminen 2030. Toimeenpanosuunnitelma \(valtioneuvosto.fi\)](#)

Kulttuurihyvinvointi on huomioitu mm. seuraavissa toimenpiteissä:

- **Toimenpide 99:** Tulevien hyvinvointialueiden palvelustrategiassa kuvataan hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistämisen tavoitteet ja toimenpiteet sisältäen tulevien hyvinvointialueiden ja kuntien yhdyspinnalla olevat palvelut ja palveluketjut, kuten elintapaohjauksen ja kulttuurihyvinvoinnin palveluketjut.
- **Toimenpide 100:** Tulevat hyvinvointialueet vakiinnuttavat taideja kulttuurilähtöiset hyvinvointipalvelut, terveyttä ja hyvinvointia edistävä taide- ja kulttuuritoiminnan sekä kulttuuriset oikeudet osaksi hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä sekä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden suunnittelua, toteutusta ja seurantaa.

Kulttuurin ja liikunnan hyvinvointivaikutukset osaksi päätöksenteko- ja ohjausjärjestelmää -raportti (2023): [Kulttuurin ja liikunnan hyvinvointivaikutukset osaksi päätöksenteko- ja ohjausjärjestelmää - Valto \(valtioneuvosto.fi\)](#)

Kulttuurin TEAviisari 2023: [Tulokset - TEAviisari - Terveyden edistämisen vertailutietojärjestelmä](#)

Kulttuurihyvinvointi osana elintapaohjauksen tarkistuslistaa: [Elintapaohjauksen tarkistuslista julkaistu \(valtioneuvosto.fi\)](#)

Taikusydän on kulttuurihyvinvoinnin valtakunnallinen yhteispiste ja yhteistyöverkosto. Taikusydän kokoaa yhteen kulttuurihyvinvointialan ajankohtaiset uutiset ja tutkimukset. Taikusydän kehittää ja levittää ratkaisuja, joilla taide- ja kulttuurialan sekä sosiaali-, terveys- ja kasvatustalouden ammattilaisten yhteistyö saadaan pysyväksi osaksi hyvinvointia edistäviä palveluita: [Taikusydän – kulttuurihyvinvoinnin valtakunnallinen yhteispiste | Taikusydän \(turkuamk.fi\)](#)

WHO:n raportti: [Maailman terveysjärjestö WHO:n raportti taiteen ja kulttuurin terveysvaikutuksista | Taikusydän \(turkuamk.fi\)](#)

WHO:n raportti pähkinänkuoressa: [Dia 1 \(turkuamk.fi\)](#)

Taikusydämen tietokorttisarja

- Laitinen, L. (2021). [Taide nuorten tulevaisuustaitojen tukena. Tietokortti 1/2021](#). Taikusydän.
- Rosenlöf, A-M. (2022). [Taide nuorten tulevaisuustaitojen tukena: hyviä käytäntöjä ja toimintamalleja. Tietokortti 2/2022](#). Taikusydän.
- Tähti, T. (2023). [Kulttuuri, taide ja luovuus ikääntyvässä yhteiskunnassa Tietokortti 1/2023](#). Taikusydän.
- Vaarna, V. (2023). [Kulttuuri- ja taidetoiminta vanhuspalveluyksikön asukkaiden tukena. Tietokortti 2/2023](#). Taikusydän.

Sitran ja Taikusydämen tietokortit: Taiteen ja kulttuurin vaikutukset terveyteen ja sosiaaliseen hyvinvointiin

- Tietokortti: [Näkökulmia taiteen ja kulttuurin terveysvaikutuksiin \(pdf\)](#).
- Tietokortti: [Näkökulmia taiteen ja kulttuurin sosiaalisen hyvinvoinnin vaikutuksiin \(pdf\)](#).
- Lue lisää: [SITRA: Näkökulmia taiteen ja kulttuurin tutkituista vaikutuksista](#)

Liitteet

Liite 1. Tutkimusnäyttö taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutuksista kasvaa jatkuvasti

Lähde: Artikkelin WHO:n raportista: [Maailman terveysjärjestö WHO:n raportti taiteen ja kulttuurin terveysvaikutuksista | Taikusydän \(turkuamk.fi\)](#)

Tutkimusnäyttö taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutuksista kasvaa jatkuvasti

Tutkimuksissa taiteen ja taiteellisen toiminnan on havaittu voivan muun muassa:

- vähentää perusterveydenhuollon lääkärikäyntejä
- ennaltaehkäistä syrjäytymistä
- parantaa hoitotuloksia ja vähentää fyysisiä ja psykologisia oireita
- vähentää rauhoittavien lääkkeiden ja kipu- ja unilääkkeiden tarvetta ja käyttöä
- auttaa vähentämään yksinäisyyttä ja sosiaalista eristäytyneisyyttä
- parantaa sosiaali- ja terveydenhuollossa työskentelevien työhyvinvointia ja vähentävän sairauspoissaoloja
- ehkäistä ja vähentää negatiivisia tunteita, kuten ahdistuneisuutta, masentuneisuutta ja surullisuutta sekä tukea mielenterveyden haasteiden kanssa pärjäämistä.

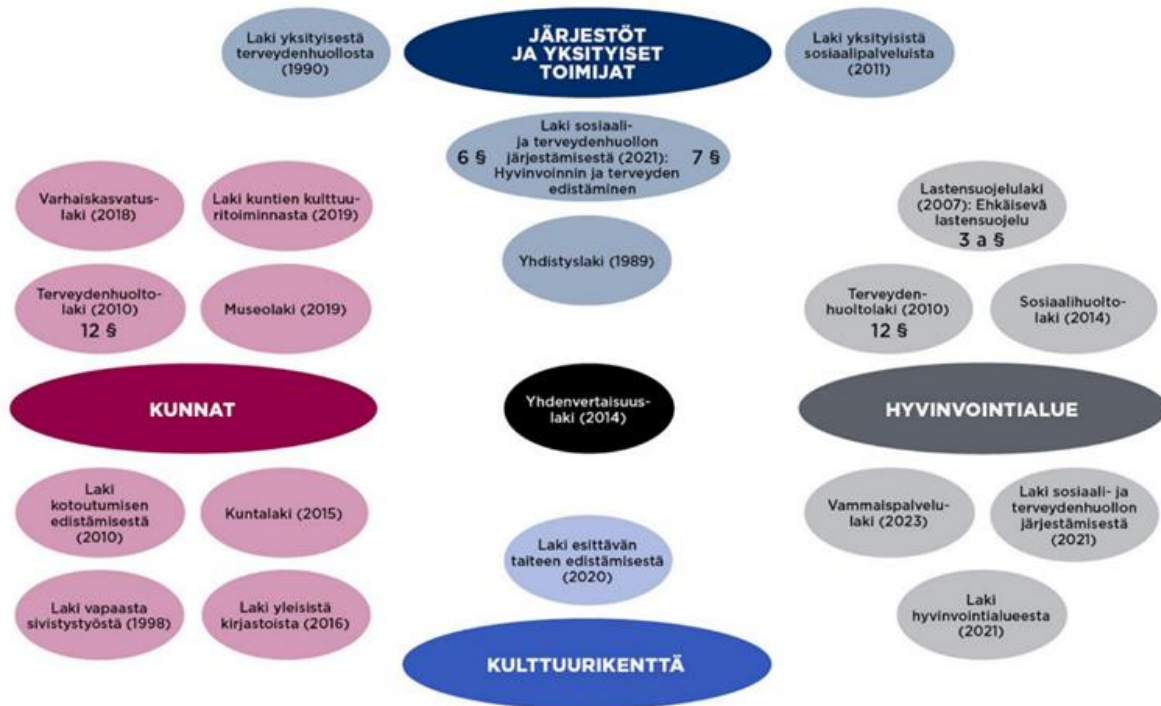
TAIKUSYDÄN.FI

- Fancourt & Finn (WHO 2019).

Lähde: Anna-Mari Rosenlöf/Taikusydän

Liite 2. Kulttuurihyvinvointiin liittyvät lait ja asetukset. Lähde: Pirkanmaan kulttuurihyvinvointisuunnitelma, 2023.

Tietoperusta

Kulttuurihyvinvointitoiminnan, -palveluiden sekä niiden järjestämisen ja hankkimisen perusta rakentuu useiden lakien kokonaisuudesta. Kuvaan on koottu esimerkkejä niistä. Kuva: Suvi Laakso. Grafiikka: Teija Longi.

Liite 3. Kulttuurihyvinvointiin liittyviä käsitteitä

Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen (hyte) tarkoittaa toimia, joilla ylläpidetään ja parannetaan asukkaiden terveyttä, hyvinvointia, osallisuutta sekä työ- ja toimintakykyä sekä kavennetaan terveyseroja.

Kulttuurihyvinvointipalveluilla tarkoitetaan taiteeseen ja kulttuuriin liittyvää asiakas- ja tarvelähtöistä toimintaa, jolla on julkaistuja terveyttä ja hyvinvointia edistäviä tavoitteita.

Kulttuurikaveri vapaaehtoinen kanssakokija ja vertaisopas. Kulttuurikaveri voi lähteä kanssasi museoon tai muuhun kulttuurikohteeseen, jos yksin lähteminen tuntuu haastavalta. Satakunnan hyvinvointialueella kulttuurireseptin saanut saa halutessaan kulttuurikaverin mukaansa kulttuurivierailulle esimerkiksi Ikäkeskuksesta tai OLKA-pisteeltä.

Kulttuuriresepti on vapaalippu kahdelle henkilölle yhteen kulttuurikohteeseen. Resepti on tarkoitettu haastavassa elämäntilanteessa olevalle satakuntalaiselle. Kulttuurireseptin tavoitteena on voimavarojen ja hyvinvoinnin lisääminen kulttuurin ja taiteen avulla. Kulttuuriresepti lisää kulttuurin saavutettavuutta ja mataloittaa osallistumisen kynnyksiä. Toimintamallia on kehitetty Satakunnan hyvinvointialueella vuodesta 2022 alkaen.

Kulttuurisella vanhustyöllä tarkoitetaan taiteen, taidetoiminnan, luovuuden ja kulttuurin tuomista eri tavoin osaksi vanhustyötä ja sen kehittämistä. Kulttuurisen vanhustyön ytimessä on moniammatillisuus, jossa eri alojen asiantuntijat käyttävät osaamistaan yhteisessä työssä.

Kulttuuriset oikeudet: Suomen perustuslaissa (12 §, 16 § ja 17 §), YK:n ihmisoikeuksien julistuksessa sekä useissa Suomea sitovissa ihmisoikeussopimuksissa mainitaan yksilön kulttuuriset oikeudet. Jokaisella on oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin. Lisäksi ihmisillä on oikeus ilmaista itseään vapaasti, osallistua taiteen ja kulttuurin tekemiseen ja kokemiseen sekä itsensä ja yhteisönsä kehittämiseen niiden avulla. Näiden oikeuksien toteutuminen ovat edellytyksiä myös muiden perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiselle.

Näihin YK:n ihmisoikeusjulistuksen tunnustamiin sekä useissa Suomea sitovissa ihmisoikeussopimuksissa ja Suomen perustuslaissa turvattuihin oikeuksiin kuuluvat muun muassa oikeus osallistua taiteisiin ja kulttuuriin, oikeus kehittää itseään ja yhteisöään niiden avulla sekä mahdollisuus ilmaista itseään vapaasti.

Osallisuus merkitsee kuulumista yhteisöön ja kuulluksi tulemistä. Osallisuuden kokemus on keskeinen osa hyvinvointia, ja se muodostuu neljästä tekijästä: 1) kuuluminen: kuuluminen itselle tärkeään ryhmään tai yhteisöön, 2) merkityksellisyys: päivittäisten tekemisten merkityksellisyys, 3) hallittavuus: mahdollisuus tavoitella itselle tärkeitä asioita ja 4) osallistuminen: mahdollisuus osallistua yhteisiin tekemisiin ja vaikuttaa elinympäristöön. Kulttuurinen aktiivisuus, taide ja luova toiminta voivat lisätä ja ylläpitää osallisuutta ja hyvinvointia.

Prosenttitaide, prosenttiperiaate: rakennushankkeisiin suunnattu periaatteellinen päätös käyttää vähintään yksi prosentti rakennuskustannuksista taiteeseen. Se soveltuu sekä uudisrakentamiseen, peruskorjauksiin, täydennysrakentamiseen että infrarakentamiseen. Taiteen avulla parannetaan rakennetun ympäristön laatua ja ihmisten viihtyvyyttä elinympäristössään.

Prosenttitaiteen periaatteen laajentaminen: Taiteen ja kulttuurin saavutettavuuden parantaminen oli Juha Sipilän hallituksen (2015-2019) kärkihanke, joka kuului opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalaan. Hallitusohjelman kirjaus oli: ”Laajennetaan prosenttitaiteen periaatetta yhteistyössä sosiaali- ja terveydenhuollon kanssa taiteen hyvinvointivaikutusten tukemiseksi.” Kärkihankeessa kirjausta toteutettiin lisäämällä eri taiteenalojen ja kulttuuripalvelujen tarjontaa sekä käyttöä sosiaali- ja terveydenhuollon hoito- ja asiakastyössä hankerahoituksen tukemana. Hankkeen tavoitteena oli, että prosenttiperiaatteen mukaiset taidehankinnat sote-sektorilla koskisivat nykyistä laajemmin eri taiteen muotoja, kuten esittävää taidetta. Lisäksi prosenttiperiaatteen kaltaista toiminta- tai rahoitusmallia tulisi soveltaa sosiaali- ja terveydenhuollossa myös käyttötalousmenojen piiriin kuuluvassa toiminnassa.

Saavutettavuus: Taiteen ja kulttuurin saavutettavuudella tarkoitetaan kaikkien ihmisten yhdenvertaisia oikeuksia ja mahdollisuuksia kehittää itseään, käyttää taide- ja kulttuuripalveluja sekä osallistua taide- ja kulttuurielämään, myös tekijänä ja ammattilaisena.

Satakunnan Taikusydän verkosto on alueellinen kulttuurihyvinvoinnin verkosto, johon ovat tervetulleita kaikki kulttuurin, taiteen ja hyvinvoinnin parissa työskentelevät niin kunnista, järjestöistä kuin hyvinvointialueelta. Verkosto jakaa tietoa, kokemuksia ja osaamista sekä ylläpitää keskustelua kulttuurihyvinvointialan keskeisistä kysymyksistä.

Taidelähtöiset menetelmät ovat eri taiteenlajeihin perustuvia menetelmiä, lähestymis- tai työskentelytapoja, joiden avulla osallistujat voivat käsitellä ja ilmaista asioita taidelähtöisesti. Työskentelymuodot ja sisällöt ovat eläviä ja muuntuvat ohjaajan, osallistujien, taiteenlajin, toimintaympäristön ja aseteltujen tavoitteiden mukaan. Toimintaan osallistuminen ei edellytä osallistujalta aiempaa kokemusta tai taiteen osaamista.

Yhdenvertaisuudella tarkoitetaan sitä, että kaikki ihmiset ovat samanarvoisia riippumatta heidän ominaisuuksistaan, kuten sukupuolestaan, iästään, etnisestä tai kansallisesta alkuperästään, kansalaisuudestaan, kielestään, uskonnostaan ja vakaumuksestaan, mielipiteestään, vammastaan, terveydentilastaan, seksuaalisesta suuntautumisestaan tai muusta henkilöön liittyvästä syystä.

Lähteet:

Lehikoinen, K. & Rautiainen, P. 2016. Kulttuuriset oikeuksien toteutuminen osaksi sote-palveluita. Artsequal. 1/2016. [df5a3d5e-ae2-413d-baea-cedce6db2575 \(artsequal.fi\)](https://doi.org/10.1111/artsequal.12134)

[Kielelliset ja kulttuuriset oikeudet - Oikeusministeriö \(oikeusministerio.fi\)](https://www.oikeusministerio.fi/)

[Kulttuurihyvinvointialan sanastoa | Taikusydän \(turkuamk.fi\)](https://www.turkuamk.fi/)

[Kulttuurihyvinvointi ja taidelähtöiset menetelmät - THL](https://www.thl.fi/)

[Prosenttiperiaate \(taike.fi\)](https://www.taike.fi/)

Rosenlöf, A-M. & Tähti, T. (toim.). Kulttuurihyvinvoinnin ABC – Ableismista yleisötyöhön. Julkaisematon käsikirjoitus, julkaistaan 2024.

[Sanasto-Kulttuurinen moninaisuus, maahanmuutto, ihmisoikeudet-7.pdf \(cboul-cdnwnd.com\)](https://www.cboul-cdnwnd.com/)

[Taidetta! Kulttuurihyvinvoinnin käsikirja \(taike.fi\)](https://www.taike.fi/)